

บทที่ 4

ความรู้ ทักษะ เกี่ยวกับไข้หวัดนกในชุมชน

4.1 ความรู้เกี่ยวกับไข้หวัดนกของประชาชน

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนในกลุ่มสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกทุกคนเคยรับรู้และได้ยินคำว่าไข้หวัดนกมาก่อนและจากข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่าประชาชนมีความเข้าใจเรื่องไข้หวัดนก 3 กลุ่มลักษณะคือ

4.1.1 ประชาชนมีความเข้าใจและยอมรับมีไข้หวัดนก บอกว่าไข้หวัดนกเป็นโรคใหม่ โดยเฉพาะอย่างประชาชนกลุ่มนี้จะบอกว่ารู้จัก ยอมรับว่ามีปัญหาโรคไข้หวัดนก และประชาชนกลุ่มนี้มักมีประสบการณ์หรือมีเหตุการณ์ไก่อตายอย่างผิดปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้าน หรือในบริเวณใกล้เคียงเมื่อครั้งเกิดการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกครั้งแรกเมื่อต้นปีพ.ศ.2547 และสามารถเล่าอาการที่สำคัญของไก่ที่เป็นไข้หวัดนกตามที่ตนเองมีประสบการณ์ ได้คือ ไก่ตายเฉย ไม่มีอาการเหงา เป็นเร็ว และตายไว ตายจำนวนมาก ไก่ที่ตายหน้าจะดำ บวม มีขี้มูกน้ำลายออกมาจากจมูกและปาก ลักษณะของไก่ที่ตายจะแข็งเร็ว และมีการเน่าไวมาก อยู่ดีก็ตายบางทีนอนอยู่บนเล้า บนต้นไม้ก็ตกลงมาตาย

โรคทำหน้าจะไม่บวมเหมือนไข้หวัดนก เห็นชัดเจนจะเป็นทรายเอามาทำอาหารกินได้ไม่อันตราย แต่ไข้หวัดนกก่อนตายหน้าจะดำ บวมกินไม่ได้อันตราย

เคยเลี้ยงไก่มาและประสบด้วยตัวเอง ก่อนไก่จะตายไม่แสดงอาการใด ๆ กินข้าวเหมือนปกติ แต่พอตอนเช้านอกเลย ไม่ลงต้นไม้ พอสาย ๆ ตกลงมาตายทีละตัว สองตัว หน้าบวม มีขี้มูก ไม่เหมือนโรคทำ โรคทำจะเหงา ไม่กินข้าวหลายวัน

อยู่ดี ๆ จะคืนตาย เป็นเร็ว ตายเร็ว ตายเยอะ ไก่ที่ตายหน้าดำคล้ำ บวม

ไข้หวัดนกอยู่ดี ๆ จะคืนตายเลย ไม่มีซึมเหงา ที่บ้านเลี้ยงไก่ไว้ 100 ตัว เลี้ยงเป็ด 50 ตัว อยู่ดี ๆ ไก่ก็คืนตาย 20 ตัว ตอนเย็นมาเปิดตายยกเล้าเลย ตอนแรกเข้าใจว่าโดนยา ภายใน 2 วันตายเรียบ ช่วงนี้แหละที่ทางการบอกว่าไข้หวัดนก

เมื่อก่อนไก่มันเป็นท่า มันจะตัวร้อน ขนจะฟู ไม่กินข้าว ขี้ย้อยติดกัน บางตัวไม่ตาย คอบิด แต่พอปี47เป็นอะไรไม่รู้คืนลงตายหมดเลย

4.1.2 มีความเข้าใจว่าโรคไข้หวัดนกกับโรคทำไก่ที่เคยเป็นในอดีตเป็นโรคชนิดเดียวกัน
โดยบอกว่ามีอาการคล้ายกัน

บางทีคิดว่าเค้าตั้งชื่อใหม่ขึ้นมาความจริงเป็นโรคทำเหมือนสมัยก่อนแต่มันกลายพันธุ์เหมือนเมื่อก่อนเป็นกามโรคแต่เดี๋ยวนี้เป็นโรคเอดส์แต่ผมคิดว่ามันเป็นโรคทำเท่านั้นแหละ

แต่โรคติดต่อเร็วขึ้น คนที่ตื่นกลัวกันมาก ผมก็ไม่แน่ใจ
ใช้หัวฉกมันเป็นศัพท์ใหม่ เมื่อก่อนเรียกว่า ใก่เป็นห่า ใก่มันจะเหงา หน้าจะคล้ำ ขนฟูอยู่สัก 2 วัน ก็จะคืนตาย เมื่อก่อนยังเอามากิน ซ้ำให้ตายแล้วเอามาต้มกิน เข้าใจว่าโรคใช้หัวฉกกับโรคห่าเป็นโรคชนิดเดียวกัน ลักษณะการเป็นโรคเหมือนกัน น้ำลายจะเหนียว จี๊ข้าวตามันจะซึม
ไก่ตายจากโรคห่า กับโรคใช้หัวฉกอาการเหมือนกัน หน้าใก่จะเส้า หงอนดำ ไม่กินข้าว ตกลงมาตาย เพราะมันเป็นโรคเดียวกันแต่ชื่อประ โคมข้าวมากให้น่ากลัวมากขึ้นเท่านั้น

4.1.3 ประชาชนมีความสงสัย และไม่แน่ใจว่าโรคใช้หัวฉกมีหรือไม่มี และพบว่า

ประชาชนมีความสงสัย และไม่แน่ใจว่าโรคใช้หัวฉกมีหรือไม่มี ตั้งคำถามเกี่ยวกับใช้หัวฉก ไม่เข้าใจเกี่ยวกับโรคใช้หัวฉกเป็นอย่างไร และแสดงออกว่าไม่เข้าใจเกี่ยวกับอาการของโรคใช้หัวฉกที่เกิดขึ้น ประชาชนกลุ่มนี้มีแนวโน้มเชื่อว่าโรคไก่ตายที่เกิดขึ้นยังคิดว่าเป็นโรคห่า และมักบอกว่าไม่รู้จักใช้หัวฉก

อยากรู้ว่าใช้หัวฉก กับ โรคห่าไก่ เป็นโรคเดียวกันหรือเปล่ายังคงสงสัยอยู่ว่าเป็นตัวเดียวกันไหม ถ้าเป็นตัวเดียวกันเมื่อก่อนยังเอามากินได้ไม่เป็นไร
ไม่รู้ว่าการใช้หัวฉกเป็นอย่างไร ชื่อใช้หัวฉกทำไมมาเป็นกับไก่ มันมองไม่เห็น ยังไม่ชัดเจนว่าดูอย่างไรว่าเป็นใช้หัวฉก อาการไก่เป็นใช้หัวฉกยังไม่เคยเห็นเลย ถ้าเป็นโรคห่าไก่จะเหงา ไม่กินข้าว ยืนนิ่ง ไม่ค่อยเดิน จี๊ข้าว หน้าเส้า ตอนนี้ไม่ชัดเจนว่าใช้หัวฉกเป็นอย่างไร และมาอย่างไร

การที่ประชาชนมีความเข้าใจและรับรู้เกี่ยวกับโรคใช้หัวฉกในลักษณะเช่นนี้จากการสนทนากลุ่มครั้งนี้พบประเด็นคำถามที่ประชาชนตั้งเป็นคำถามที่น่าสนใจคือ.

- ประชาชนบางส่วนคิดว่าการมีข่าวเรื่องใช้หัวฉกเกิดขึ้นเป็นแผนของบริษัทใหญ่ที่ทำธุรกิจฟาร์มเลี้ยงไก่ ต้องการให้ชาวบ้านเลิกเลี้ยงไก่ โดยบอกว่าการที่ชาวบ้านเลี้ยงไก่เอง ทำให้ไก่ฟาร์มขายไม่ได้ทางการเลยออกข่าวว่าไก่ชาวบ้านป่วยเป็นใช้หัวฉก แต่ไก่ฟาร์มปลอดภัย ทำให้ชาวบ้านไม่เลี้ยงไก่ ต้องไปซื้อไก่กินทำให้บริษัทขายได้มากขึ้น
- ชาวบ้านไม่เข้าใจเรื่องใช้หัวฉกมีการใช้คำศัพท์ที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยเช่น เอชห้า เอ็นหนึ่ง (H_5N_1) ที่ฟังไม่เข้าใจและไม่เข้าใจว่าทำไมถึงมาติดกับคน
- ประชาชนไม่เข้าใจว่าไก่เป็นใช้หัวฉกแล้วทำไมต้องฆ่าไก่ของชาวบ้านทั้งหมด บ้านทั้งตำบล และมีชาวบ้านแอบเอาไปซ่อน อุ้มไก่หนีและกลับเอามาเลี้ยง ปัจจุบันไก่ตัวนั้นยังไม่ตายและไม่ป่วยเป็นใช้หัวฉก

จากการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าประชาชนตัวอย่างร้อยละ 73.63 ตอบว่าตนเองไม่ค่อยทราบและไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับเชื้อไข้หวัดนกและการเกิดโรคไข้หวัดนกที่เกิดขึ้นกับไก่ ดังแสดงในตารางที่ 20 ในภาคผนวก ข

ความเข้าใจของประชาชนตัวอย่างเกี่ยวกับโรคห่าไก่ข้อมูลแสดงว่าร้อยละ 88.35 รู้จักโรคห่าไก่ที่เป็นโรคระบาดในไก่และมีมาตั้งแต่ในอดีต ดังแสดงในตารางที่ 23 ในภาคผนวก ข

จากการสอบถามประชาชนกลุ่มตัวอย่างว่าโรคห่าไก่ กับโรคไข้หวัดนกเป็นโรคเดียวกันหรือไม่ใช่โรคเดียวกันพบว่า ประชาชนตอบว่าเป็นโรคเดียวกัน กับไม่ใช่โรคเดียวกันมีจำนวนใกล้เคียงกัน และมีประชาชนร้อยละ 18.9 ตอบว่าไม่ทราบ

ตารางที่ 4.1 จำนวน และร้อยละของประชาชนในเรื่องความรู้เกี่ยวกับโรคห่าไก่และไข้หวัดนก

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
ไข้หวัดนกกับโรคห่าไม่เป็นโรคเดียวกัน	207	45.5
ไข้หวัดนกกับโรคห่าเป็นโรคเดียวกัน	162	34.6
ไม่ทราบ	86	18.9
รวม	455	100

อภิปราย

การที่ประชาชนตัวอย่างในการศึกษา ได้แสดงออกในเรื่องความรู้เกี่ยวกับไข้หวัดนกเช่นนี้ เป็นการบ่งบอกถึงปรากฏการณ์รับรู้ของประชาชนในเรื่องการสื่อสาร ที่ยังอาจมีปัญหาอยู่ จากกรณีการเกิดระบาดไข้หวัดนก และมีการรายงานคนติดเชื้อไข้หวัดนกที่เกิดขึ้นในช่วงต้นปี 2547 ปรากฏว่าประชาชนจะตื่นตระหนก ตื่นกลัว และเกิดปรากฏการณ์ไม่กินไก่เกิดขึ้น มาตรการของรัฐบาลที่สื่อสารทางสื่อมวลชนกลับเน้นไปในเรื่องการยกทัพไปทำลายไก่ และขณะเดียวกันก็มีผู้นำรวมทั้งดารา ออกมากินไก่โชว์ทางโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ การสื่อสารเรื่องไข้หวัดนกเน้นการนำเสนอข้อมูลเป็นส่วน ๆ แยกจากกัน หลังจากมีการณรงค์กินไก่ กินไข่สุก หน่วยงานรัฐบาลก็ออกมาอีกว่าซื้อเนื้อไก่ ไข่จากฟาร์มปลอดภัยจากไข้หวัดนก โดยมีการออกใบรับรองความปลอดภัยจากไข้หวัดนกแก่ผลิตภัณฑ์ไก่จากฟาร์ม ฯลฯ เป็นต้น

4.2 ความรู้เกี่ยวกับการติดต่อ และแพร่ระบาดใช้หวัดนกของประชาชน

ในเรื่องการติดต่อและการแพร่ระบาดใช้หวัดนก ประชากรตัวอย่างจากการสุ่มกลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกให้ข้อมูลในเรื่องการติดต่อและการแพร่ระบาดของโรคสามารถจัดได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. บอกว่าโรคใช้หวัดนกติดต่อและแพร่ระบาดถึงคนได้ โดยคนติดเชื้อใช้หวัดนกมาจากอากาศเข้าสู่ระบบหายใจ เกิดจากการกินไก่ที่ปรุงไม่สุก ไก่ที่ทอดขายตามท้องตลาดทอดไม่สุกก็น่าจะติดเชื่อโรคใช้หวัดนกได้ และเข้าใจว่าติดมาจากการสัมผัสเชื้อตอนชำแหละไก่ และมีมือเป็นแผล

เกิดจากการกินไก่ที่ทอดไม่สุกแล้วนำมาขายให้เด็กกินเด็กก็เป็นที่กินถึงจะติดได้ จับไม่น่าจะติด น่าจะติดจากการกินไก่ไม่สุก
ความเชื่อของผมเคยได้ยินว่าโรคใช้หวัดนกจะมากับอากาศเย็น ปลายฝนต้นหนาว แสดงว่าถ้ามันถูกความร้อนมันก็ต้องตาย
รับเชื้อมาจากทางเดินหายใจ จากการกินไก่ไม่สุก
ก่อนทำไก่ให้สุกเราต้องสัมผัสไก่เราก็ได้รับเชื้ออีกมันติดมาทางสัมผัสคนที่ชำแหละไก่มีมือเป็นแผลไปจับก็จะติดเชื้อได้ง่าย
คนคิดโดยการจับไก่ตายไม่ได้ใส่ถุงมือ ไปทำอาหารถ้าสุกคงไม่ติด พวกเล่นไก่ชนติดง่าย เพราะใช้ปากคุดปากไก่เอาน้ำลายไก่ออก

2. ขณะเดียวกันก็มีประชาชนมีความสงสัยในเรื่องการติดโรคใช้หวัดนกในคน

ชาวบ้านเชื่อกันไม่เชื่อกันว่าใช้หวัดนกติดถึงคนได้ ไม่มีประสบการณ์กับตนเองเลยไม่เชื่อนักเลงไก่ยังคุดปากไก่ชนเลย ผมเชื่อ 50 – 50 ครีว่าใช้หวัดนกติดคน หากติดก็อาจไปกินเป็ดไก่ตาย หรือไปจับซาก แต่ผมไม่กลัว
คิดว่าโรคใช้หวัดนกไม่มีทางติดต่อแพร่กระจายถึงคนได้อย่างแน่นอน
ยังไม่ชัดเจนว่าคนติดโรคใช้หวัดนกได้อย่างไร บางคนรู้ บางคนไม่รู้
ยังไม่เข้าใจว่าคนเราติดได้อย่างไร คนป่วยไปตรวจโรงพยาบาลเจอเป็นโรคใช้หวัดนกเราก็ไม่รู้ว่าจะคนกับไก่มันติดกันอย่างไร ?
เข้าใจว่าไม่สบายอยู่แล้ว คนไม่สบาย ภูมิคุ้มกันไม่ดี ไปกินไก่มีเชื้อก็เลยติด

จากการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 76.7 ตอบว่าเชื่อใช้หวัดนกติดต่อถึงคนได้ และน่าจะติดมาจากการสัตว์ปีก ดังแสดงในตารางที่ 28

ในภาคผนวก ข

ในการถามเกี่ยวกับพาหะหรือตัวการที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายเชื้อโรคใช้หวัดนกคำตอบที่ได้อันดับแรกคือร้อยละ 53.63 ตอบว่านกเป็นตัวการ อันดับสองร้อยละ 24.62 ตอบว่า ไก่เป็น

ตัวการ และอันดับที่สามร้อยละ 24.4 ตอบว่าไม่ทราบว่าจะเกิดได้อย่างไร ดังแสดงในตารางที่ 27 ในภาคผนวก ข

การติดโรคไข้หวัดนกและวิธีการติดต่อเรียงลำดับที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบคือ อันดับ 1 ตอบว่าติดต่อโดยการการจับไก่ ร้อยละ 50.72 อันดับ 2 ตอบว่าติดต่อโดยกินไก่ที่ป่วย/ตายจากไข้หวัดนก และสัมผัสน้ำมูกหรือน้ำลายของสัตว์ป่วย ร้อยละ 18.34 ดังแสดงในตารางที่ 30 ในภาคผนวก ข

และในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มประชากรตัวอย่างได้อธิบายถึงลักษณะการแพร่กระจายและการติดต่อของโรคไข้หวัดนกที่เกิดการแพร่ระบาดในไก่สามารถเกิดตามลักษณะและวิธีการคือ

1. ไข้หวัดนกเริ่มมาจากไก่ในตลาดที่เป็นไก่ฟาร์ม โดยบอกว่าไข้หวัดนกมากับไก่เรามาขาย แล้วโยนเศษทิ้งไป ไก่บ้านมากินก็จะติดได้

จากที่สังเกตพบว่าไก่ที่เลี้ยงตามบ้านจะเป็นโรคและมีอาการ ส่วนไก่ที่เลี้ยงในสวนไม่เป็นโรค น่าจะเกิดจากโครงกระดูกไก่ น่องไก่ที่มาจากกรรเ มาจากที่อื่น มาขายในหมู่บ้าน
แถวบ้านบอกว่าถ้าเราเอาไก่มาทำอาหารแล้วโยนเศษทิ้งไปไก่อื่นมากินก็จะติดได้
สาเหตุน่าจะมาจากไก่ฟาร์มไก่ตลาดที่ซื้อไปเพราะเมื่อก่อนไก่ตายห่านานๆเกิดที แต่เดี๋ยวนี้เป็นบ่อยเหลือเกิน

2. ติดต่อกันนกหรือเป็ดไปสู่ไก่ โดยการถ่ายมูลของนกสำหรับการเกิดการติดต่อของเชื้อไข้หวัดนกที่เกิดในไก่จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 35.16 ตอบว่านกเป็นตัวการทำให้ไก่ติดเชื้อ และก็ยังพบว่าประชาชนตัวอย่างอีกร้อยละ 34.95 ที่บอกไม่ได้ว่าเกิดได้อย่างไร ดังแสดงในตารางที่ 32 ในภาคผนวก ข

4.3 การป้องกันและการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันโรคไข้หวัดนกในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า วิธีการที่ประชาชนได้ทำเพื่อการควบคุมและป้องกันไข้หวัดนกติดต่อแพร่กระจายในชุมชน มีดังนี้ คือ

1. ประชาชนไม่นำไก่เหงามาซื้อเพื่อนำมาเป็นอาหารเหมือนที่เคยทำเมื่อก่อนที่จะมีเรื่องไข้หวัดนกเกิดขึ้น หรือนำไก่ที่ตายผิดปกติมาทำอาหารกิน

ไม่มีใครกินไก่ป่วย/ตายกันแล้ว
ถ้าไก่ตายตอนนี้ไม่กล้าเพราะมันมีข่าวมา
ช่วงนี้ไก่ตายไม่เอามากินเลย ถ้ามันตายเองก็จะเอาไปฝัง

2. ต้มไก่ให้สุก ทำไข่ให้สุก โดยประชาชนเชื่อว่ากินไก่สุก กินไข่สุก ไม่เป็นไข้หวัดนก ตามที่เคยเห็นมีการรณรงค์ให้กินไก่ที่ออกตามสื่อต่างช่วงเกิดการแพร่ระบาดไข้หวัดนกในประเทศไทย

ถ้าจะกินต้องรู้วิธีทำให้ปลอดภัย ต้มไก่ให้สุก ทำไข่ให้สุก
--

กินไก่สุกไม่เป็นไร ต้ม 70 องศาไม่เป็นไร

3. มีการนำซากไก่ตายและนำซากไก่ป่วยตายไปฝัง ตามคำแนะนำของทางราชการที่ได้แจ้งถึงประชาชน

ไก่ตาย ต้องซุกหลุม เอาจอมมาตักไม่ใช้มือ ปัจจุบันไก่ป่วยตายจะฝังอย่างเดียว เมื่อก่อนมีการ โยนซากไก่ทั้งแต่ตอนนี้ฝังเพราะกลัว

ปัจจุบันไก่ป่วยตายจะฝังอย่างเดียว

แต่อย่างไรก็ตามก็มีประชาชนที่ยังไม่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำ คือ ยังมีการนำซากไก่ตายใส่ถุงปุ๋ยไปทิ้งในป่า หรือ โยนทิ้งตามข้างบ้านและทิ้งลงแม่น้ำ ทิ้งตามห้วย ไม่ยอมฝัง

ไก่ตามบ้านตาย เป็นอะไรไม่รู้ หิ้วไปทิ้ง คนที่รู้เค้าก็จะฝัง แต่หิ้วไปทิ้งก็ยังมีอยู่
--

ไก่ตายจะซุกหลุมฝังแต่ก็มีบางบ้าน/บางคน ไก่ตายก็โยนทิ้งกันอยู่

4. มีการแจ้งเหตุเมื่อพบว่ามีไก่ตายผิดปกติเกิดขึ้นในชุมชนแต่ก็พบว่าในช่วงแรกจะสับสนมากเพราะประชาชนแยกไม่ได้ว่าตายแบบไหนให้แจ้ง แบบไหนไม่ต้องแจ้ง

ไก่ตามบ้านตาย เป็นอะไรไม่รู้ หิ้วไปทิ้ง คนที่รู้เค้าก็จะฝัง แต่หิ้วไปทิ้งก็ยังมีอยู่
--

อภิปราย

จากข้อมูลที่พบจากการศึกษา จะเห็นว่า การรับรู้ข้อมูลของประชาชน ในเรื่องความรู้ ความเข้าใจโรคไข้หวัดนก ประชาชนจะได้รับข้อมูลเป็นส่วน ๆ แยกจากกัน และแหล่งข้อมูลมีความหลากหลายมาก ทั้งหนังสือพิมพ์ รายการวิทยุ ข่าวทางโทรทัศน์ เสียงตามสายภายในชุมชน และผู้ให้ข้อมูลหรือให้ข่าวหลายกลุ่มหลายระดับหลายบุคคลทำให้ประชาชนบางส่วนปฏิบัติตัวไม่ถูกต้องและละเลยไม่ยอมปฏิบัติตามคำแนะนำ โดยขาดข้อมูลที่ครบถ้วนในเรื่องโรคไข้หวัดนกติดแพร่กระจายถึงคนได้ทางอื่น ๆ ด้วย ฯลฯ เป็นต้น